

A mi micsodánk?

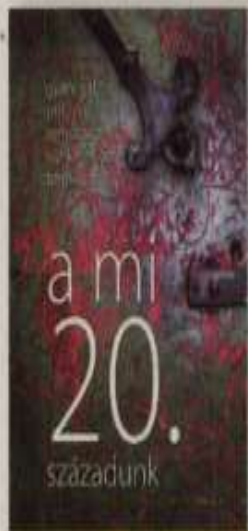
A mi 20. századunk, szerk.: Kovács Kiss Gyöngy

Komp-Press, 296 oldal, 2400 forint

A kolozsvári Korunk az elmúlt évtizedben kiadott már két jó történelmi tanulmánykötetet (Erdélyről Európában mítosztalanul, Történelmünk a Kárpát-medencében. 1926–1956–2006), és erről a harmadikról se mondanám, hogy rossz. De azt sem, hogy jó. Nincs kitalálva, hogy mire kellenének lennie. A 20. század külön szakaszként nem értelmezhető, mert mindkét vége egy-egy történelmi korszak közepére esik. Gyáni Gábor meg is jegyzi: „nincs túl sok értelme, hogy magáról a 20. századi magyar társadalomról értekezzünk”. Tényleg nincs. A magyar „20. század” vagy 1,4 század a kiegyezéstől a harmadik köztársaság minapi fölfüggesztéséig, vagy 0,7 század a Monarchia bukásától a rendszerváltásig. El lehet ezeket keresztelni hosszú, illetve rövid 20. századnak,

de minek. S ha mégis, el kellett volna dönteni, melyikre gondolnak.

Másrészt: egy történelmi korszak áttekintését ígérő kötetnek akkor van értelme, ha új tudományos szintézis, kézikönyv készül, vagy a szélesebb olvasóközönség kedvére és okulására való, ismeretterjesztő mű. Ez pedig egyik sem. Jeles történészek színvonalas összefoglalókat készítettek a rendelkezésükre álló anyagból, de nem azzal az ambícióval, hogy a szakma számára újat mondjanak, és nem is azzal, hogy a szaktudományos nyelvből kilépve, szélesebb közönség számára ismereteket terjesszenek. A tanulmányok eredetileg a Korunk 2010. áprilisi számának tematikus

tömbjébe készültek (a kolozsvári lap minden számában van ilyen, többnyire nagyon jók), s ott a helyükön is voltak. Ahhoz azonban az egyes darabok némi bővítése, átalakítása, frissítése nem elég ok, hogy könyv formában is kiadódjanak (persze kevésbé vonzó kiállításban, kiemelések, grafikai elemek, Tettamanti-rajzok nélkül). A kötetben öt önálló, eltérő karakterű tanulmány foglalkozik a huszadik század magyar történelmének egy-egy oldalával. A magyar politikai rendszerrel Romsics Ignác, a társadalommal Gyáni Gábor, a gazdasággal Tomka Béla, a külpolitikával Pritz Pál, a kisebbségekkel Szarka László. Az öt tanulmányt nem fogja össze semmi. Semmilyen szintetizáló írás.

Mindazonáltal a hálátlan és savanyú recenzensnek be kell vallania, hogy nagy érdeklődéssel olvasta mind az öt dolgozatot, s ezzel alighanem így lesz mindenki, akinek köze van a történettudományhoz, de nem él benne a mindennapjaiban. Reméljük, hogy ez a sáv, melyben a könyv az olvasóit meglelheti, nem túl szűk.

Romsics Ignác száraz, pontos és szentelen leírást ad arról, hogy a magyar társadalom politikai akaratkép-

zését mikor, miért és mennyire korlátozták a választási rendszerek és a törvényalkotót köté szuverén: a király, a kormányzó, a párt. Belátjuk a diktatúra és a demokrácia közötti kontinuum finom fokozatait, s megállapíthatjuk, hogy a demokrácia mértékét tekintve az öszirózás forradalom Európa élvonalába vitt (volna), a Horthy-Bethlen-korszak pedig Európa parlamentáris rendszerei alá süllyesztett bennünket.

Gyáni Gábor tanulmányából azt a tézist emelném ki, hogy a szerves és a szervesen fejlődés szembeállítás mindig is aktuálpolitikai indíttatású, „többé-kevésbé értelmetlen fogalmi játék” volt. Gyáni képtelen feladatot kapott, nem lehet két-három ívben megírni négy-öt emberöltő társadalomtörténetét. A kitünő történész írása ezért kapkodó és töredezett. Az olvasó innen is megtudhatja, hogy Gyáni hevesen vitatja a „kettős társadalom” népszerű elméletét, de aki érteni is szeretné, hogy miért, annak Gyáni egyéb írásaihoz kell fordulnia.

Tomka Béla gazdaságtörténeti összefoglalása a kötet legnagyobb értéke. Kiderül belőle, hogy a dualizmus gazdasági növekedése nem volt olyan gyors, a Horthy-korszaké meg nem volt olyan csekély, mint ahogy a köz-

tudatban él. Megdől a háború utáni gyors magyar újjáépítés és a gulyás-kommunizmus mítosza, egzakt adatokkal igazoltatik, hogy a magyar gazdaság, életszínvonal és fogyasztói kultúra bizony nem a Horthy-korszakban, hanem a szocializmus évtizedeiben távolodott el végzetesen Nyugat-Európától.

Pritz Pál írása a legdinamikusabb és a legszórakoztatóbb, sűrűn frissíti föl éles, markáns, olykor meglepő megállapításokkal az olvasó figyelmét, de ezekhez sok esetben nem csatlakozik az erőteljes állítással arányos érvekészlet. Pritz úgy értékeli a jelenkori „nemzetpolitikákat”, hogy a státustörvény és az etnikai alapú állampolgárság körüli vitákat meg sem említi, viszont a könyv számára felfrissített szövegben az Orbán-kormányt az antali konzervatív hagyomány autentikus folytatójaként üdvözlö.

Szarka László merül el leginkább az elméleti kérdések boncolgatásában, s nagyon is érdemes együtt haladni vele ebben, például a politikai nemzet kategóriájával való szélhámoskodás föl-tárásáig, de a teória szinte teljesen kiszorítja írásából az eseménytörténetet.

Révész Sándor